

3. Тип складу. Модифікація наголошених голосних має місце переважно у відкритих і меншою мірою у закритих складах;
4. Позиція голосного відносно фразового наголосу. Більший ступінь модифікацій наголошених голосних фонем зустрічається в середині фрази, у той час як початок та кінець речення з головним фразовим наголосом майже не характеризуються наявністю редукованих голосних.

Залежно від впливу перелічених чинників у спонтанному мовленні можна спостерігати сталі випадки редукації наголошених голосних фонем, яка приводить до поступової нейтралізації їхніх диференційних ознак. Беручи до уваги інгерентні властивості голосних, характер варіативності аналізованих фонем різний. Оскільки голосні середнього підняття [e:], [o:] та низький [a:] є більш тривалими, ніж високі [i:] та [u:], то вони характеризуються найбільшим ступенем модифікацій.

Сильна позиція не завжди сприяє збереженню голосним його диференційних ознак. Наголошені голосні змінюють свої характеристики, корелюючи з типом складу, з розміщенням у ФС та у реченні. Більш стабільними варто вважати переважно голосні під фразовим наголосом. Допільно припустити, що винайдені модифікаційні процеси є першими поштовхами до майбутньої перебудови всієї системи голосних фонем сучасної німецької мови. Чергування або заміщення фонем, яке має місце у спонтанному мовленні, здатне спричинити можливе усунення деяких фонем із системи внаслідок послаблення їхньої функціональної значущості. Зазначена гіпотеза вимагає ретельної перевірки шляхом звернення до акустичної обробки отриманих даних.

Література

1. Калиева А.К. Фонетическое слово как единица ритма немецкой звучащей речи: Автореф. дисс... канд. филол. наук. — М., 1992. — 20 с.
3. Кузнецов В.И. Вокализм связной речи: экспериментальное исследование на материале русского языка. — СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1997. — 248 с.
4. Потапова Р.К. Слоговая фонетика германских языков. — М.: Высш. школа, 1986. — 144 с.
5. Стериополо Е.И. Сегментная организация современной немецкой спонтанной речи // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського державного лінгвістичного університету. — К.: КДЛУ, 2001. — Вип. 5. — С. 76-81.
6. Фонетика спонтанной речи/ Под ред. Н.Д. Светозаровой. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1988. — 248 с.
7. Brinkmann H. Reduktion in gesprochenen und geschriebenen Rede// *Gesprochene Sprache*. — Berlin, 1974. — S.144-162.
8. Meinhold G., Stock E. *Phonologie der deutschen Gegenwartssprache*. — 2. dg. Auflage. — Leipzig, VEB Bibliographisches Institut Leipzig, 1980. — 256 s.
9. Philipp M. *Phonologie des Deutschen*. — Stuttgart: Verlag W.Kohlhammer, 1974. — 152 s.

Статья поступила в редакцию 13.03.2006 г.

УДК 802.0-5

С. Я. Литвак

ДИСКУСІЙНИ ПИТАННЯ В ДОСЛІДЖЕННІ ВИДОЧАСОВОЇ СИСТЕМИ АНГЛІЙСЬКОГО ДІЄСЛОВА

Незважаючи на те, що наприкінці ХХ століття з'явилася ціла низка фундаментальних досліджень з теоретичної граматики англійської мови [10; 14; 18; 17; 20], деякі її питання все ще залишаються невирішеними. Метою нашої роботи є розгляд дискусійних питань категорій часу і виду англійського дієслова. Поставлена мета зумовила необхідність розв'язання таких завдань:

1. довести наявність граматичної форми майбутнього часу в сучасній англійській мові;
2. з'ясувати семантичний зміст тривалих і нетривалих форм дієслова.

Деякі лінгвісти заперечують наявність граматичної форми майбутнього часу в сучасній англійській мові. Їхні аргументи чітко визначені Л.С. Бархударовим:

1. дієслова *shall* і *will* належать до модальних дієслів;
2. значення майбутнього часу в англійській мові виражається різними засобами;
3. сполучення *shall / will* + інфінітив не відповідають визначенню аналітичних форм, тому що вони не побудовані на перериваних морфемах [1, с. 126-127].

На наш погляд, можна висунути такі контраргументи:

Дієслова *shall* і *will*, хоч і належать до модальних, разом з тим уживаються і як допоміжні дієслова – показники майбутнього часу, причому в сучасній англійській мові допоміжне дієслово *will* фактично витиснуло дієслово *shall* у першій особі. Вживання *will* з першою особою визнається нормативним у деяких британських посібниках уже в середині ХХ століття. Цей процес раніше завершився в американському варіанті англійської мови, де взагалі відсутнє дієслово *shall* як показник майбутнього часу. Американський варіант виступив як стимулятор указанного процесу в британському варіанті, де також з усіма особами все частіше вживається дієслово *will*, виражаючи майбутній час без будь-яких модальних відтінків.

Це явище особливо властиве розмовній мові: *I will have to go there; Where will you be? – I will be at home.*

У першому прикладі *will* вживається з дієсловом *have (to)*, що означає вимушену необхідність виконання дії, тому в даному разі виключено значення наміру або бажання виконати дію, яке традиційно приписується дієслову *will*, коли воно вжито з першою особою. У другому прикладі констатується місцеперебування мовця в майбутньому – тут дієслово *will* також позбавлено модального відтінку.

Заслуговує уваги той факт, що нині дієслово *will* часто вживається з першою особою у британському варіанті навіть у питальній формі (*will I? will we?*), де нещодавно віддавали перевагу дієслову *shall* [16, с. 110].

Значення майбутньої дії в англійській мові, дійсно, виражається різними засобами, але вираження екстралінгвістичної категорії різними мовними засобами – явище природне і закономірне. До речі, не тільки значення майбутнього, але й значення минулого виражається різними засобами, але на цій підставі ми не доходимо висновку про відсутність минулого часу в англійській мові.

Якщо аналітичним формам англійського дієслова притаманні переривані морфеми, то це не означає, що у цього правила не може бути жодного винятку. Адже “в мові немає нічого прямолінійного, одномірного”; “мова – це система і анти-система” [9, с. 73].

Крім того, ми вважаємо, що в даному випадку варто зіставити форму *will* + інфінітив з аналогічними формами інших мов, зокрема, німецької (*werden* + інфінітив) і української (*бути* + інфінітив) де відповідні сполучення являють собою аналітичні форми. Тут варто навести слова М.П. Кочергана: “...Зіставне вивчення мов важливе не тільки для типологічних досліджень, а й для внутрішніх студій, оскільки сприяє виявленню того, що може бути непоміченим при суто внутрішньомовному аналізі” [8, с. 3].

Навіть якщо розглядати *shall* і *will* як лише модальні дієслова, все одно доведеться визнати наявність граматичної форми майбутнього часу, яка виражається за допомогою граматичного маркера [I] – на письмі ‘II’.

На думку І.Б. Хлебнікової, “редукція допоміжних дієслів ‘II’ відображає кінцевий етап граматизації” [13, с. 107].

За нашими даними, в сучасній англійській розмовній мові майбутня дія виражається головним чином граматичними формами майбутнього часу (переважно з допоміжним дієсловом *will* або маркером ‘II’). Наприклад, у романі британської письменниці С’юзен Селтіс “The Apple Barrel” ужито 535 форм майбутнього часу

поряд з 66 зворотами *be going* + інфінітив. У романі американського письменника Б. Маламуда "Dubin's Lives" співвідношення форм майбутнього часу із зворотами *be going* + інфінітив становить 97:3. Ці дані узгоджуються з положенням І.С. Біка про те, що конструкція *shall/will* + інфінітив є основним засобом реалізації футуральності в британському і американському варіантах англійської мови [3, с. 9].

Цікаво, що носії англійської мови на рівні інтуїтивної статистики теж дотримуються такої думки. Як відзначає Р. Морсбергер, на питання, чим виражається майбутня дія в англійській мові, більшість її носіїв відповіли б, що вона виражається майбутнім часом [19, с. 105].

2. Вид визначається як граматична категорія дієслова, яка передає характер плину дії, що виражена дієсловом. Протиставлення аспектуальних значень виступає як вид, якщо воно отримує в мові статус граматичної категорії. У протилежному разі воно розглядається як семантична (поняттєва) категорія [4, с. 83].

Визначення семантики тривалих і нетривалих форм залежить від методологічного підходу до аналізу категорії виду. Як відомо, існує три основних трактування тривалих форм:

1. вони є формами часу [5, с. 323];
2. вони є видо-часовими формами [15, с. 52];
3. вони репрезентують тривалий вид.

Прихильники першої точки зору (напр., О. Єсперсен, Н.Ф. Іртен'єва) заперечують наявність граматичної категорії виду в сучасній англійській мові. О. Єсперсен розглядав утворення типу *is writing, was writing, will be writing* як часові форми, які виражають дію обмеженої тривалості [17, с. 323]. Н.Ф. Іртен'єва назвала тривалі форми поряд з перфектними відносними часовими формами [23, с. 103].

Третя точка зору була висловлена півстоліття тому О.І. Смирницьким [12, с. 321-328]. Її правомірність обґрунтовується за допомогою принципу бінарності опозицій англійського дієслова. З цієї точки зору форми типу *writes – is writing, wrote- was writing, will write – will be writing* протиставлені одна одній не як форми часу, оскільки обидві виражають один і той самий час – відповідно теперішній, минулий або майбутній; указані опозиції конституюють іншу граматичну категорію, а саме категорію виду.

Ця концепція відображена в низці сучасних досліджень [18, с. 190; 20, с. 197; 11, с. 134-135].

Ми поділяємо точку зору О.І. Смирницького, яка, до речі, набула широкого розповсюдження в українській германістиці [2, с. 165-166; 7, с. 116].

Характеризуючи семантичний зміст тривалої форми, одні дослідники підкреслюють його принципову відмінність від значення нетривалої форми [12, с. 222]; інші називають семи, що складають зміст тривалого виду [11, с. 145]; треті дають формулювання його інваріантного значення [11, с. 145].

Як відзначає О.А. Комарова, деякі лінгвісти, зіставляючи нетривалу і тривалу форми англійського дієслова (*goes – is going*), доходять висновку, що видове значення притаманне лише тривалій формі (*is going*) у той час як нетривала форма (*goes*) позбавлена будь-якого видового значення, оскільки вона має занадто невизначене і дуже широке значення [6, с. 53].

Цей висновок означає заперечення наявності категорії виду в англійській мові, оскільки неодмінною умовою існування будь-якої граматичної категорії у будь-якій мові є наявність мінімум двох протиставлених одна одній форм з однорідним граматичним значенням. У мові не може бути одного виду, як і одного відмінка або одного стану.

Крім того, цей висновок суперечить загальнотеоретичному положенню про значення немаркованого члена морфологічної привативної опозиції, яке дійсно є дуже широким, невизначеним, розпливчастим.

Семантичний зміст немаркованого члена можна визначити негативно — через значення маркованого як протилежного йому; у цьому разі це не буде значення нетривалості і неконкретності вії. Поряд з цим можна дати і більш детальну характеристику значення нетривалої форми. Залежно від контексту дія, позначувана цією формою, може бути одноразово-раптовою, багаторазовою, такою, що триває протягом цілого періоду часу, або необмеженою у часі [1, с. 115].

Таким чином, категорія виду англійського дієслова є морфологічною категорією, яка представлена граматичними значеннями загального і тривалого видів.

Отже, в сучасній англійській мові існує граматична форма майбутнього часу. Визначення семантичного змісту тривалих і нетривалих форм залежить методологічного підходу до аналізу категорії виду.

На основі загальнотеоретичних положень, застосованих у цій роботі, можна схарактеризувати статус і семантичний зміст й інших категоріальних форм англійського дієслова.

Література

1. Бархударов Л.С. Очерки по морфологии современного английского языка. — М.: Высшая школа, 1975. — 156 с.
2. Березинський В.П., Муховецький А.М. Дієслово // Порівняльні дослідження з граматики англійської, української, російської мов. — К.: Наукова думка, 1981. — С. 157-234.
3. Бик І.С. Категорія футуральності в сучасній англійській мові та засоби її реалізації (на матеріалі американських політологічних текстів). — Автореф. дис.... канд. філол. наук. — Львів: Львівський держуніверситет ім. Ів.Франка, 1995. — 26 с.
4. Большой энциклопедический словарь. Языкознание.- М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. — 658 с.
5. Есперсен О. Философия грамматики. — М.: УРСС, 2002. — 404 с.
6. Комарова О.А. Наклонение // Теоретическая грамматика английского языка.- Л.: ЛГУ, 1983. — С.56-63.
7. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов. — К.: Либідь, 1995. — 238 с.
8. Кочерган М.П. Контрастивна семантика на порозі нового тисячоліття // Загальні проблеми зіставної семантики. Збірник наукових статей. — Вип.5. — К.: КДУ, 2001. — С. 3-8.
9. Маковский М.М. Язык-мир-культура // Вопросы языкознания. — 1997. — № 1. — С. 73-95.
10. Міліх Н.Г., Перебийніс В.С., Рукіна Е.П. Морфологія англійського дієслова. — К.: Либідь, 1995. — 129 с.
11. Слюсарева Н.А. Проблемы функциональной морфологии современного английского языка. — М.: Наука, 1986. — 215 с.
12. Смирницкий А.И. Морфология английского языка. — М.: Изд-во лит. на иностр. языках, 1959. — 440 с.
13. Хлебникова И.Б. Категория времени в микросистемах английского глагола // Иностранные языки в школе. — 1991. — № 4. — С. 107-108.
14. Штелинг Д.А. Грамматическая семантика английского языка. Фактор человека в языке. — М.: МГИМО, ЧеРо, 1996. — 254 с.
15. Ярцева В.Н. Контрастивная грамматика. — М.: Наука, 1981. — 111 с.
16. Allen W.S. Living English structure. — Essex: Longman, 1997. — 338 p.
17. Biber D. and others. Longman Grammar of Spoken and Written English. — Essex: Longman, 1999. — 1204 h.
18. Kaplan Jeffrey P. English Grammar: Principles and Facts. — N.Y., 1995. — 438 p.
19. Morsberger R.E. Commonsense Grammar and Style. — N.Y.: Thomas Y.Crowell Company, 1975. — 382 p.
20. Quirk R. and others A Comprehensive Grammar of the English Language. — Essex: Longman.- 1999. — 1779 p.

Статья поступила в редакцию 16.03.2006 г.

